

Kulpinszky Eleonóra: Meddig szabad a szólás szabadsága?

„Először is a polgárok szabadok, az állam telve van szabadsággal és szabad véleménynyilvánítással, és bárki azt teheti, amit akar.”

Szókratész[1]

I. Bevezetés

Szólás- és sajtószabadság, jogállamiság. A mindennapok során felbukkanó kérdések a közéleti vitákban. A szabad szólás gondolata, mint a helyes társadalmi berendezkedés megteremtésének egyik feltétele az idők során számtalanszor megjelent. E merész kérdésfelvetésre aligha lehet egzakt választ adni egy alig pár oldalas írás keretén belül, talán nem is ez a feladata, mint az, hogy egy új szemléletet kipróbálva közérthetővé, sőt emberközelivé tenni ezt a már sokszor absztrahálódott témát.

A következőkben kifejezetten arra a kérdésre keresem a választ, hogy meddig szabad a szólás szabadsága? Meddig tarthat az állam ellenőrző szerepe? Hol ér véget a politikai szólásszabadság? Hol kezdődik a gyűlöletbeszéd? Milyen mértékben szabad kontrollálni a közösségi médiát? Meddig terjedhetnek az álhírek, mennyire lehet szabályozni és esetenként szankcionálni azokat? Mekkora a média felelőssége? Létezik-e kettősmérce amikor jogtudomány különböző, mégis egymáshoz hasonló, a szólásszabadság jogához kapcsolható eseteket vizsgál? A parlamentben a honatyák bármit kimondhatnak, avagy meddig tart a politikai szólás és hol kezdődik a rágalmazás és becsületsértés?

A tárgykörben született anyagi jogi értelmezést, illetőleg a külső és belső jogrétegek elemzését korunk kiváló jogtudósai jegyzik, mint Koltay András vagy Cservák Csaba, az ő álláspontjukra éppúgy támaszkodtam, mint a történelmi korszakok során a témában

sarokpontokat megfogalmazó tudósok és gondolkodók munkáira, mint John Milton vagy John Stuart Mill. A munka jelentős részét azonban a hétköznapiság jellemzi, mindaz a gondolatiság, amit egy egyszerű, jogértelmezésben nem jártas egyén szintjén fogalmazódhat meg, hiszen pontosan ez a legnagyobb kihívása korunk jogértelmezésének, hogy amíg rendelkezik kiváló akadémikus szinten megszólaló írásokkal, képeze megszólalnia az egyszerű ember nyelvén, aki – valljuk be őszintén – egyre inkább mindenhez is ért. Jelen dolgozatnak a közelmúltban lezajló események (lásd tüntetések hazánkban vagy a tengeren túl) adnak keretet, melyek igencsak próbára teszik, sőt túlmutatnak a szólás mint szabadságjog határainak feszegetésén.

Egy biztos, hogy a vélemény szabadsága elvitathatatlan joga a minden kor embernek, azonban a felgyorsult, az univerzalitást favorizáló világban meg kell találni a korlátozhatatlan alapjog modernkori korlátozását a szabad szólás lehetősége, mint manipulációs eszköz vonatkozásában. Itt elég csak a televízióra gondolnunk, ahol az auditív a vizuális funkcióval társulva kummulált hatást képes gyakorolni az egyénre. Hogy milyen felelőssége van itt és úgy általánosságban véve a médiának, és ezen kívül a közösségi médiának egy egészen más kérdéskörbe tartozik.

A témában felmerülő kérdésekre nem könnyű válaszokat kapni, főként mert maga a szólás (és így a sajtó) szabadság vizsgálatánál szerepet kap épp úgy a kommunikáció, a történelemtudomány, az irodalomtudomány, a filozófia, a politológia, mint maga a politika is. Ergo a tárgy vizsgálatához több tudományág eszközeit szükséges alkalmazni. A szólásszabadság aktuális állapota minden esetben mutatja a közélet és a társadalom helyzetét, napjainkban talán még inkább hangsúlyos ez, mint valaha, tekintettel a szólásnak, mint információnak a fénysebességgel terjedő voltára.

A szólásszabadság joga modern, teljes értelmét a demokratikus berendezkedéshez kötik napjainkban a nagy politikát alakító aktorok, mégis felmerül a kérdés, hogy lehete antidemokratikusnak nevezni egy olyan országot, ahol csak az elmúlt tíz évben több tíz témában szerveződött, akár az önszerveződés leple mögé bújva, tüntetés, mit Magyarország. És nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy ma már divat a szólás szabadságába beleértelmezni a gyűlöletbeszédtől az álhírig bármit.

Összességében elmondható, hogy jelen írás kérdésfeltevése további kérdéseket generál, ezek közül az egyik talán legsürgetőbb: megtörténne a szabad szólás, mint alapjog vonatkozásában a modern világra adaptálódott értelmezés és felelősségi struktúra, ahol érvényt szerezhet magának a jézusi tanítás: az igazság szabaddá tesz!

II. Elméleti megalapozás történelmi kitekintéssel

A meggyőződés, szabad szólás kinyilvánításának joga egy olyan kérdéskör, ami a történelmi korszakok során mindig foglalkoztatta a tudósokat, gondolkodókat. A szólásszabadság joga modern, teljes értelmét csak demokratikus berendezkedésű államokban nyerheti el. Ahhoz, hogy kielégítő választ kapjunk a vizsgált kérdésre, górcső alá kell venni a szólásszabadság jogának alapvetéseit megfogalmazó főbb műveket, amiket az elmúlt évszázadok során megalkottak. Ezek elemzését azért tartottam különösen fontosnak, mert az egyes gondolatok és pontok visszatérő elemei lesznek a jelen írásnak.

1644-ben jelent meg a szólásszabadság jogának kérdése, annak vizsgálata és filozófiai megalapozása, az írás John Milton tollából származik. Az *Areopagitica* című politikai röpirat az Angol polgárháború idején (1642–1651) keletkezett, témánkat tekintve kifejezetten megkerülhetetlen alkotás. Milton teológiai és klasszikus filozófiai alapokon érvel amellett, hogy a vélemény kinyilvánításának elnyomása megengedhetetlen, hitt az igazság erejében és szólásszabadság isteni elrendelésében. Tisztában volt vele, hogy az óhajtott szabadság felelősséggel is jár, továbbá, hogy *„a szabadság, amelyet remélhetünk, nem azt jelenti, hogy soha semmilyen sérelem nem állhat elő az államban – ilyesmit senki ne várjon ezen a világon; hanem hogyha a panaszok szabadon elhangozhatnak, gondosan megfontolják és haladéktalanul orvosolják őket, akkor érjük el a polgári szabadság végső határát, amire a bölcsök törekszenek”*[2]. Milton nem csak a szólás- de a sajtószabadságért, a cenzúra szabályozásáért is kiállt művében: *„nem tagadom: mind az egyház, mind az állam területén nagyon fontos, hogy éberren figyeljünk, hogyan viselkednek a könyvek, éppúgy, mint az emberek; ennek nyomán pedig, hogy elzárjuk, bebörtönözzük, és a legszigorúbban igazságot szolgáltatassunk nekik, ha gonoszat tesznek”*[3]. Lévén az egész témát és kérdéskört átfogóan vizsgáló műről van szó, a rágalmozás és becsületsértés kérdéseire is kitér. Milton

ártalmasnak tartja a különböző diszkriminatív katalógusokat, indexeket, tiltólistákat, alexandriai Dionüszosz Istentől kapott látomását támasztja példaként: *„olvass bármely könyvet, mely a kezedbe kerül, mert képes vagy rá, hogy helyesen ítélj, és hogy bármely kérdést megvizsgálj”*[4]. A költő és politikus arra a később a felvilágosodásban is tapasztalt optimizmusra alapozza nézeteit, hogy az olvasó képes különbséget tenni jó és rossz között, sőt, a „rossz könyvek” a *„megfontolt és jó ítélőképességű olvasó számára sok tekintetben arra szolgálnak, hogy fölfedezzen, megcáfoljon, óva intsen és szemléltessen”*[5], továbbá *„minden vélemény – bizony, a tévedések is! –, amelyet megismerünk, elolvasunk, és összevetünk, nagy szolgálatot és segítséget jelent abban, hogy gyorsan megragadjuk, ami a leginkább igaz”*[6]. Nem cáfolja meg az állam fontos korlátozó szerepét (a túlzásokkal szemben), bizonyos esetekben pedig a szankciókat sem tartja marginális eszköznek, amint írja: *„a büntetés elmaradása és a hanyagság persze az állam végzetét hordozza; de épp az a nagy művészet, hogy meglássuk, miben kell korlátot szabnia és büntetnie a törvénynek, és mely dolgokban működhet csakis a meggyőzés”*[7]. A röpirat konklúziója, hogy az igazság mindenképpen kiderül és végül győzedelmeskedik, így semmi szükség a túlzó cenzúra eszközeire: *„és noha a tanítás szelei elszabadultak, s mind egymást kergetik a földön, – ha egyszer az Igazság kint van a mezőn, akkor jogtalanságot követünk el, ha engedélyeztetéssel és tilalmakkal vonjuk kétségbe erejét. Birkózzék meg ő a Hamissággal; ki hallott olyat, hogy valaha is az Igazság maradt alul egy szabad és nyílt összecsapásban? Az ő cáfolata némít le a legjobban és legbiztosabban”*[8]. Milton szilárdan hitt az igazság erejében a hazugsággal szemben, úgy tekintett rá, mint Isten és a sátán földi harcára, amit minden esetben Istennek kell a végén megnyernie. A középkori skolasztikus gondolkodókat és a klasszikus filozófusok érvkészletével vértette fel magát, de nem ő volt az egyetlen. John Stuart Mill a XIX. században hasonló példát követett a nyilvános érvelés vonatkozásában.

1859-ben jelent meg *A szabadságról* című műve, ami a közgondolkodás középpontjába emelte a véleménynyilvánítás szabadságának fontosságát. Mill nem csak korábban képviselt liberális eszméket, de művében tulajdonképpen lefekteti azokat az alapokat, amik napjaink politikailag korrekt magatartását is jellemzik. Szerinte csak annyiban tiltható meg társadalmi kiterjedésében egy cselekedet, ha az kárt okoz másnak, így viszont Mill a szabadság negatív felfogását vallja. Úgy vallja, hogy ha valaki saját magának okoz fizikai vagy akár erkölcsi kárt, nem tiltható meg semmilyen tett. Mill az egyén radikális szabadága mellett állt ki, véleménye szerint csak a társadalom szoros értelemben vett önvédelme esetén jogos az állam beavatkozása az egyének cselekvési szabadságába. Az egyén véleményéből fakadó és választási szabadságáért áll ki a demokratikus többséggel, a „többség zsarnokságával” szemben. A szerző szándékai szerint a többségi vélemény, a konzervatív, tradicionális, társadalmilag uralkodó pozíciókat maga mögött tudó elemek véleménye porlasztandó, míg a

véleménykisebbségeket egyedül a liberális eszmék követői jelentik, *„ha az egyik vélemény erősebb a másikonál, akkor azt kell – nem egyszerűen eltűnni, hanem – bátorítani és támogatni, amelyik adott helyen és időben kisebbségi nézetté vált”*[9]. Mill viszont már nem jutott el arra, mi gátolja meg azt, hogy a magukat többséginek meghatározó kisebbségi véleményeket és eszméket vallók elnyomóak, sőt zsarnokiak tudnak lenni a közbeszédben. Valószínűleg Mill úgy gondolhatta, hogy ez a fajta „szabadság” egész egyszerűen nem válhat zsarnokivá. Napjaink tapasztalatai (BLM vagy LBMTQ mozgalmak) azonban éppen ezt mutatják, hiszen ez az elmélet önmagának ellentmondva lehet a közbeszédben elnyomó jellegű a „politikai korrektség” ürügyén. Furcsa mód a milli koncepció más későbbi ideológiáknak is lefektette az alapjait. Bújtatottan előrevetíti a társadalmi erők küzdelmét, ezekben egyértelműen a mindenkori – liberális gondolatokat és elveket magáénak valló – kisebbségi vélemények mellett szál síkra: *„nem az igazság részeinek erőszakos összeütközése, hanem az igazság felének csendes elnyomása a nagy veszedelem”*[10]. Mill a véleménynyilvánítás szabadságának biztosítandóságát a társadalmi hasznosságával indokolta. Az igazság keresésekor nem önmagában és erkölcsi értéke miatt érték, hanem társadalmilag nyújt hasznot annak keresése az emberek állandó java érdekében. A szabadságról című munkában Mill arra is rámutat, hogy szerinte a tévesnek és hamisnak tűnő véleményeket társadalmilag káros betiltani, egyrészt, mert lehet hogy igazak és helyesek, ha pedig mégsem, ismeretük hasznos lehet a későbbi viták során, a példakkal könnyebb a saját érveket alátámasztani, ugyanakkor az is lehetséges, hogy a hamis és téves vélemények is tartalmaznak bizonyos részigazságokat. Mill elméletének esetében felmerül hogy miként lehet összehangolni a gondolat végtelen szabadságát a „másikat meg nem károsítani” alapelvvel? Mill megfogalmazása szerint: *„minden olyan cselekedetet el szabad nyomni, amely igazolható ok nélkül kárt okoz másnak, sőt a fontosabb esetekben kifejezetten szükséges, hogy elnyomják kedvezőtlen érzelmek, vagy ha kell, az emberek tevőleges közbelépése révén”*[11]. A legfőbb etikai mércének egyetlen elvet, a hasznosság elvét vázolja fel. Minden etikai felvetés kérdés végső alapja, Mill szerint a hasznosság elve mégpedig annak a legtágabb értelmében, ami szerint az a *„fejlődő lénynek tekintett ember tartós, nem változó érdekein alapul”*[12]. A kárelv viszont több helyen is általánosan és nagyon tágan van megfogalmazva, Mill szerint a kárelv *„amint egy személy vagy közösség megfoghatóan károsodik vagy megfogható esélye van annak, hogy károsodni fog, az esetet ki kell vonni a szabadság tartományából, és az erkölcs, vagy a törvény hatáskörébe kell utalni”*[13]. A szerző írásában tehát lefekteti azokat a liberális alapokat, amikre napjaink politikailag korrekt irányvonala épül, ugyanakkor sokszor nem fogalmaz kellőképpen tisztán és konkrétan, de nem ez az egyetlen hiányossága. Ahogyan azt egy tanulmány nagyon találóan és szellemesen összegzi: *„Mill indokolatlanul optimista módon bízik a jellemüket formálni kívánó racionális individuumok létében, s abban, hogy az vezérli a*

szólásszabadságot. Emellett az igazságnak a zabolázatlan társadalmi vitában való feltárulkozásban is rendületlenül hisz, ami pedig a társadalom érdeke. Az ártalom-elv pedig nem, vagy csak alig játszik szerepet ebben az elméleti konstrukcióban, míg a »paternalizmus« hasonlóképpen szintén nagyon szűkre szabott, s csak a fizikai erőszakra uszítás tilalmát, s annak megelőzhetőségét foglalja magában. Mill tehát nem úgy tekint a véleménynyilvánításra, mint performatív cselekvésre, hacsak az nem indukál közvetlenül valóban ártó fizikai cselekedetet”[14].

II.1 Angolszászszabályozások

Sok évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy az ember teljesen szabadon megoszthassa a gondolatait, felvállalhassa, bizonyosságot tegyen hite és véleménye mellett, anélkül, hogy bármilyen hátrány érje. Hogy jobban értékelhessük a szólás szabadság megvalósulásával járó jogosítványokat, érdemes annak jogtörténeti evolúcióját átpörgetnünk. Közel 130 évvel járunk John Milton politikai röpiratának megjelenése után, és egy függetlenségéért harcoló terület megfogalmazza az első írott, alkotmányi rendelkezését. Egy hónappal a Függetlenségi Nyilatkozat elfogadása előtt, 1776. június 12-én kelt Virginiai Nyilatkozat 12. szakaszában a sajtó szabadságáról szól: „A sajtószabadság a szabadság egyik hatalmas védőbástyája, és azt soha más, mint zsarnoki kormányzatok nem korlátozhatják”[15]. Később önálló szövetségi állammá vált az Egyesült Államok, 1787-es alkotmányába viszont nem került alapjogi rendelkezés, a szólás- és a sajtószabadságra vonatkozóan sem. Legfőbb okaként azt tartják, hogy az alapító atyák ezeket a jogokat természetesnek vették, nem olyanoknak, amiket az újonnan alakult állam adhatott polgárainak. Föderalista felfogás szerint „az alkotmány csak azon jogokról rendelkezhet, amelyeket a tagállamok átruháznak a szövetségi államra, ebből eredően azok a kérdések, amelyekről a szöveg nem szól, a tagállamok hatáskörében maradnak”[16]. Az Egyesült Államokban így jöttek létre a tagállamokban bill of rightsok, „mert az egyéni szabadság törvénybe iktatását, éppen az angol koronával kapcsolatos rossz tapasztalataik miatt, nem bízták egészében a commonlawkodifikálatlan szabályaira. Az alapjogi katalógus hiánya így lényegében a szövetségi állam hatalmának korlátozását célozta”. [17]

Az Egyesült Államok első pénzügyminisztere, Alexander Hamilton tiltakozott a legszenvedélyesebben egy szövetségi szintű *Bill of Rights* ellen, mint írta: „állítom, hogy a jogok jegyzéke nem csupán szükségtelen része lenne az indítványozott alkotmánynak, hanem még veszélyeket is rejtene magában. Kivételeket tartalmazna olyan jogkörök tekintetében, amelyeket nem is adtak meg, s ennél fogva kézenfekvőbb ürügyet szolgáltatna a megadottaknál számosabb vagy szélesebb jogkörök követelésére. Mert hát ugyan miért

*kinyilatkoztatni, hogy nem szabad olyasmit tenni, amire a szóban forgó jogkör nem is ad felhatalmazást? Például miért kellene kijelenteni, hogy a sajtószabadság nem korlátozható, amikor nem adományoznak olyan jogkört, amely módot adna a korlátozására?”[18]*Nem minden tagállam képviselője gondolkodott hasonlóan, jogaik védelme érdekében ragaszkodtak a Jogok Nyilatkozatának szövetségi alkotmányba foglalásához. Kompromisszumos megoldás született, aminek következtében valamennyi tagállam jóváhagyta az alkotmányt, de feltételként meghatározták, hogy azt bővítik az alapjogokat is tartalmazó kiegészítéssel. 1789. június 8-án született meg a Bill of Rights első tervezete, ugyanabban az évben elfogadták a végleges szöveget, két évvel később pedig hatályba lépett az alkotmány első tíz kiegészítése, közöttük az Első Alkotmánykiegészítés is, ami a szólás- és vallásszabadság ügyében rendelkezett.[19] A sors úgy hozta, hogy 1789-ben egy másik államban is megjelent a szólásszabadság ügye az alkotmányban. Az augusztusi francia deklaráció ember és polgár jogairól a forradalmi alkotmányok részévé vált.[20]

Érdekes, de Anglia a mai napig nem rendelkezik egységes dokumentumba szerkesztett, kodifikált alkotmánnyal. Hogy röviden és tömören átlássuk az angol helyzetet, Csánk Bélának, az angol sajtójog magyar kutatójának sorait idézzük: *„Angliában a gondolatközlés elemi szabadságjogát mint valami teljesen magától értetődő dolgot fogják fel. A sajtószabadság Angliában tehát nem annyira törvényi, mint inkább íratlan alkotmány- és szokásjogi alapon nyugszik. De viszont olyan természetesen jelenvaló, mint a levegő, amelyet belélegzünk.”*[21]

1998-ban a londoni parlament elfogadta a Human Rights Act-et, ezzel az Egyesült Királyságban is megvalósult az alapvető emberi jogok törvényi védelme.[22]

II.2 Nemzetközi szabályozások

A múlt évszázad közepén, 1948-ban az ENSZ által elfogadták az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, ami összefoglalja a világszervezet álláspontját a minden embert megillető alapvető jogokról. Annak második cikke kimondja, hogy *„Mindenki, bármely megkülönböztetésre, nevezetesen fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyona, születésre, vagy bármely más körülményre való tekintet nélkül hivatkozhat a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított összes jogokra és szabadságokra”,* 10. cikkében pedig kihangsúlyozza a szólásszabadság jogát: *„Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást és hogy határokra való tekintet nélkül kutathasson, átvihessen és terjeszthessen*

híreket és eszméket bármilyen kifejezési módon”[23]. 1950-ben az Európa Tanács keretén belül Rómában aláírták az Emberi Jogok Európai Egyezményét, ami három évvel később hatályba lépett. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény külön a 10. cikkben védi a kifejezés szabadságát:

„1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a Cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgókép vállalatok működését engedélyezéshez kössék.

2. *E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”[24]*

Ez volt az első olyan eszköz, amely érvényt szerzett és kötelező erőre emelt bizonyos, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában rögzített jogokat. Ezenfelül Strasbourgban létrehoztak egy védelmi mechanizmust az állítólag jogsértések kivizsgálására és az Egyezmény keretében a részes államok által tett kötelezettségvállalások betartásának biztosítására. Ennek fényében 1959-ben létrejött az Emberi Jogok Európai Bírósága. Az Egyezmény betartása felett az EJB örökös, egyfajta európai minimumkövetelményt kíván meghatározni az egyes jogokkal kapcsolatban. A szólásszabadság kérdéseivel kapcsolható EJB-mércék közvetve formálják és egységesítik az Egyezmény részes államainak szabályozását és joggyakorlatát. Az EJB nem a legkisebb közös nevező megtalálására törekszik, hanem magasra emeli a szólásszabadság védelmi szintjét. A politikai beszéd védelmi, a közügyek megvitatása és a közéleti szereplők szabad bírálhatósága kiemelt figyelmet élveznek az EJB gyakorlatában.[25] A jogsértéseket megállapító ítéletek kötelező érvényűek az érintett tagállamok számára és kötelesek azokat végrehajtani. Magyarország csak a rendszerváltoztatást követően csatlakozott, az Egyezményt Magyarország vonatkozásában 1992. november 5-től kell alkalmazni, az Egyezményt – és több kiegészítő jegyzőkönyvét – az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki.[26] Ha az Egyezmény ide citált részletét olvassuk, azzal szembesülhetünk, hogy Magyarország Alaptörvénye szinte szóról

szóra ugyanezen jogokat biztosítja állampolgárai számára.

III. A szólásszabadság alkotmányos joga Magyarországon

A szólásszabadság fentebb bemutatott radikális milli modellje az igazságközpontú elméletekkel szemben nem toleráns, a kisebbségi vélemények pozitív megkülönböztetése könnyen átcsaphat a kisebbségből ilyen módon többségibe váltó közvélemény zsarnoki cenzúrába, amint annak az elmúlt közel tíz év szélsőségesen politikailag korrekt megnyilvánulásai is mutatják.

Az elmúlt időszakban a közélet iránt érdeklődők több ízben is hallhatták politikai tudósításokban, hogy Magyarország nem jogállam, a szólás- és a sajtószabadság megszűnt az országban, továbbá hazánkban már nem létezik a fékek- és ellensúlyok rendszere. Hogy ezt alátámasszák, több jelentés, többek között a Tavares-[27], és Sargentini-jelentés[28] is bizonyítani kívánta. Mivel a dolgozat terjedelme véges, így nem kívánnék a két említett jelentésre érdemben reagálni, bizonyos – szólás-és sajtószabadságot érintő felvetéseit megcáfolni. 2012. január 1-én hatályba lépett Magyarország Alaptörvénye, a legmagasabb szintű jogi norma, amely tartalmazza az állam felépítésével és működésével kapcsolatos legfontosabb szabályokat. Ez a legmagasabb szintű norma, így nem lehet olyan jogszabályt hozni, amely ellentétes annak tartalmával. Ez ma Magyarország jogrendszerének alapja, aminek VI. cikkének első pontja kimondja:

„Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását, és azt az szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.”[29]

A VIII. cikke továbbá kimondja:

(1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához.

(2) Magyarország elismeri és védi a sajtószabadságot.

(3)A sajtószabadságra, valamint az elektronikus tömegtájékoztatási és hírközlési piac felügyeletére vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”[30]

III.1 A szabadságjogok jogfejlődése a magyar jogban

A magyar alkotmányos fejlődés bizonyos szempontból hasonlít az angolhoz. A kontinensen hazánk volt az utolsó ország, amely alkotmányt fogadott el, ez természetesen nem jelenti azt, hogy a szólásszabadság joga ne élvezett volna már korábban is alkotmányos státuszt. Az egyéni szabadság védelmét a magyar jogi hagyomány a Werbőczy István, magyar jogtudós, királyi ítélőmester és Magyarország nádora által megalkotott *Tripartitum* nemesi jogokat összefoglaló részére vezeti vissza. Ez kimondta, *„hogy az egész ország nemesei, senki más hatalma alatt nincsenek, mint (a főntebbiek szerint) a törvényesen megkoronázott fejedelemé alatt; s maga fejedelmünk is valakinek pusztá panaszára és suttogására, senkit közölök, törvény útjánkívül, s a másik felet meg nem hallgatva, személyében vagy vagyonában, rendes hatalmánál fogvást meg nem háboríthat”*[31]. Werbőczy életműve olyan mélyen gyökeredzett a magyar jogi hagyományban, hogy a reformkor rendi országgyűléseiben többen érveltek a *Tripartitumra* hivatkozva.[32] Azonban a Hármaskönyv egy szokásjogi gyűjtemény, a benne foglalt jogoknak nem minden esetben létezett törvényi alapjuk. Magyarországon 1848. áprilisában született meg az első alkotmányerejű törvény, ami rendelkezett a sajtó szabadságáról, azonban ez nem azt jelent, hogy az egyes vélemények védendőek, hanem a vélemények szabad kifejezésének a lehetősége.[33] A törvénytervezet első változatát Szemere Bertalan későbbi belügyminiszter dolgozta ki. Országszerte nagy csalódást okozott a javaslat, ahogy a korban megfogalmazták *„inkább csak a cenzúrát akarta eltörölni, mint tényleg szabaddá tenni a sajtót”*[34]. Az elégedetlenség hatására módosításokat eszközöltek a tervezeten, a végleges tervezet elkészítésében Deák Ferenc is rész vett. Ez kimondja, hogy: *„a sajtószabadság visszaállítván, ennek biztosítékául ideiglenesen rendeltetnek: 1. § Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti, és szabadon terjesztheti”*. [35] A törvény a korabeli Európa legliberálisabb szabályozása volt.[36] 1867-ben megjelent a Magyar Alkotmány Kátéja, ami kimondja, hogy az állampolgárok *„szabad-sajtóval s szólás-joggal bírnak”*. [37] Ezután a *„politikai változásoktól függően egyes, az alkotmány funkciójával felruházni kívánt törvények rendelkeztek a szólás (vélemény) szabadságáról úgy, mint a Tanácsköztársaság alkotmánya (1919) és az 1946. évi I. tc. A közjogi berendezkedést tartósan meghatározó 1989. évi XX. törvény végül papíron kifejezetten is alkotmányos jog rangjára emelte, de a valóságban a magyar történelemben akkor már régóta nem tapasztalt korlátozások alá vetette a szólás- és sajtószabadság jogát”*[38].

A második világháborút és a „koalíciós éveket” követően, csak 1949-ben alkották meg az első tartósan fennálló kartálisalkotmányt Magyarországon. Egészen az 1972-es alkotmányreformig az 1949. évi XX. törvény – a korszakra jellemzően sztálinista kifejezések garmadáját belefűzve – deklaráltan is korlátozott mértékben biztosította a jog gyakorlását. „55. § (1) A Magyar Népköztársaság a dolgozók érdekeinek megfelelően biztosítja a szólásszabadságot, a sajtószabadságot, a gyülekezési szabadságot. (2) Az állam e jogok érvényesítésére a dolgozók rendelkezésére bocsátja a szükséges anyagi eszközöket.”[39]Nincs új a nap alatt, a dolgozókra, mint a jog gyakorlására egyedülként jogosult társadalmi osztályra és érdekeikre való hivatkozás a Tanácsköztársaság alkotmányában is megjelent: „A Tanácsköztársaságban a dolgozók véleményüket írásban és szóban szabadon nyilváníthatják, de megszűnt a tőkének az a hatalma, amellyel a sajtót a kapitalista gondolkodásmód eszközévé alacsonyította. Megszűnt a sajtónak a tőkéttől való függése is. Minden nyomtatvány kiadásának joga a munkásságé és a Tanácsköztársaság gondoskodik arról, hogy a szocialista eszme az egész országban szabadon terjedjen”[40]. 1972-ben megalkotott reform egészen 1989-ig hatályban maradt, kizárólag stílusbeli módosításokat vezettek be, továbbá bővítették a „dolgozók” körét és immár az egész nép a jogok potenciális gyakorlójává vált[41]. A rendszerváltoztatás árnyékában, 1989-ben hatályba lépett több új törvény levetkőzte az idejétmúlt kifejezéseket. Az 1989. évi III. törvény a gyülekezési jogról kimondja, hogy „2. § (1) A gyülekezési jog gyakorlása keretében békés összejövetelek, felvonulások és tüntetések (a továbbiakban együtt: rendezvény) tarthatók, amelyeken a résztvevők véleményüket szabadon kinyilváníthatják”[42]. 1989. január 24-én hatályba lépett az új szöveg a szólás- és sajtószabadság ügyében: „61. § A Magyar Népköztársaság biztosítja a szólásszabadságot és a szólásszabadságot”[43]. Nem túl bőbeszédű, mégis üdítően sok szabadságot biztosít négy évtizeden át tartó kommunista időszak után. Szűk kilenc hónapig maradt hatályban a szöveg, ezt új váltotta fel az új társadalmi és politikai rendszer kezdőnapján, 1989. október 23-án. „61. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás és a szólás szabadságához, továbbá a közérdekű adatok megismeréséhez, valamint terjesztéséhez.

(2) A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét.

(3) A demokratikus közvélemény kialakítása érdekében mindenkinek joga van a megfelelő tájékoztatáshoz a közügyek tekintetében.

(4) A Magyar Köztársaságban közszolgálati médiaszolgáltatás működik közre a nemzeti önazonosság és az európai identitás, a magyar, valamint a kisebbségi nyelvek és kultúra ápolásában, gazdagításában, a nemzeti összetartozás megerősítésében, illetőleg a nemzeti,

etnikai, családi, vallási közösségek igényeinek kielégítésében. A közszolgálati médiaszolgáltatást az Országgyűlés által választott tagokkal működő autonóm közigazgatási hatóság és független tulajdonosi testület felügyeli, céljainak megvalósulása felett pedig az állampolgárok egyes, törvényben meghatározott közösségei őrködnek.

(5) A közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény, valamint a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól rendelkező törvény, továbbá a médiaszolgáltatások felügyeletéről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”[44]

Eljutottunk napjainkhoz és a 2011-ben elfogadott, 2012-ben hatályba lépett Alaptörvényhez. Több módosítást követően alkotmány műfajhoz képest szokatlanul bőbeszédű a szólásszabadság védelméről. A korábbi alkotmányhoz képest újdonság a „*demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás*” érdekének elismerése. Ezzel a sajtószabadság objektív, intézményi oldala, azaz az állami kötelezettség elismerése kifejezetten megjelenik a normaszövegben. A (3) bekezdés „*alkotmányi szinten sürgősen szükségesnek tekinthető módon – a politikai reklámok közzétételének korlátait szabja meg, a (4)–(5) bekezdés pedig a személyiségvédelem erősítésétől a gyűlöletbeszéd szigorúbb korlátozásáig, sőt, polgári jogi szabályozásig sok mindenre »jó lehet«*”[45]. Csak 1989, vagyis a rendszerváltoztatás után nyílt meg a lehetősége annak, hogy a magyar jogrendszer a szólásszabadságot és a sajtószabadságot modern elvi alapokon, a történelmi tapasztalatok tükrében, levonva a jogállamban elfogadható konzekvenciákat mind a médiaszabályozás, mind a szólásszabadság általános korlátai és az esetleges többletjogok vonatkozásában. A hatályos Alaptörvény és az 1989-90-ben alapvetően módosult Alkotmány is erre sarkalt, hiszen külön tesz említést a véleménynyilvánítási (vagyis szólás-) és sajtószabadságról. Az Alkotmánybíróság a kezdetektől fogva a funkciója alapján különbözteti meg a szólás- és sajtószabadságot, ezt támasztja alá a 37/1992. (VI.10.) AB határozat, ami szerint: „*A véleménynyilvánítási szabadság a sajtószabadság vonatkozásában sajátosan érvényesül. A sajtó szabadságát arra figyelemmel kell garantálnia az államnak, hogy a „sajtó” a véleményalkotáshoz szükséges információszerzésnek, a véleménynyilvánításnak és véleményformálásnak kitüntetett fontosságú eszköze*”[46]. Az alkotmányok szövegét értelmezve nem lehet meghatározni, meddig és mire terjed ki a szólásszabadság védelme, melyek azok a mások számára érzékelhető, kifejező tartalommal bíró emberi megnyilvánulások, amelyekkel kapcsolatban felmerül az alkotmányos védelem, és amelyek korlátozásakor az alkotmányos rend nyújtotta védelmet figyelembe kell venni. Így a következőkben a védelem hatósugarát kívánom meghatározni.

III.2

A szólásszabadságvédelmének hatósugara

A véleménynyilvánítás szabadsága első megközelítésben nem konkuráló alapjog, az egyik személy véleményének kifejezését nem sérti, ha a másik személy is élhet szólásszabadságával. Ha azonban jobban belegondolunk, két személy (irányzat) közötti kommunikációs csatában, össztársadalmi léptékben csökken az egyik fél véleményének hatása, ha a másik fél véleménye is sokakhoz eljut – summázza Cservák Csaba alkotmányjogász.[47]

Koltay azonban felhívja a figyelmet, hogy a szakirodalom gyakran összemosza a véleménynyilvánítás-, a szólásszabadság, illetve a sajtószabadság kifejezéseket[48], ezért nagyon körültekintőnek kell lenni egy-egy alkotmányos alapjog és az abból levezethető egyéb alapjog vizsgálatakor, egymással való konkurálása esetén.

Véleménynek, kifejezésnek, szólásnak minősülnek az írásos, nyomtatott kifejezések, a médiumok tartalmi, a filmalkotások. Szólásnak minősülhetnek a képek és egyéb vizuálisan érzékelhető tárgyak, művészeti alkotások. Természetesen akadnak olyan szóban elhangzó vagy leírt, kiprintelt megnyilvánulások is, amikről nem is feltételezhető, hogy a szólásszabadság védelmét élveznék. Bűncselekmény elkövetésére való felbujtás, hamis tanúzás, szóban megkötött szerződés, házasságkötés során történő eskütétel – ezekben az esetekben fel sem merül, hogy az elhangzó „szólást” a szólásszabadság védelmi körébe kellene vonni. A jogellenes fenyegetés szavai maguk a tiltott cselekmények; a hamis tanúzás bűncselekmény, amely verbális úton valósul meg; ha kimondjuk a boldogító igent, az a házasságkötés aktusa. Mindezek mellett akadnak olyan cselekmények, amelyek szavak nélkül is egyértelműen élvezik a szólásszabadság védelmét: néma tüntetések, sztrájkok, kitűzők, üzenetet hordozó öltözet (egyenruha, fejkendő, karszalag) viselése, választáson induló jelölt támogatása, egy hétköznapi utcai performansz.

A szólásszabadság védett körén belül akadnak olyan szólások, amelyek fokozottan védettek. A közügyekben folytatott vitát, vagyis a „politikai szólást”, kifejtett véleményt minden jogrendszer kiemelten óvja, még akkor is, ha mások jogainak sérelméhez vezethetnek. E véleményeket tekinthetjük a szólásszabadság legjobban védett belső magjának[49]. A politikai kategóriájának definiálása önmagában sem könnyű. Alexander Meiklejohn[50] például kitágította azt az irodalommal és művészetekkel is, Eric Barendt[51], „szerint pedig politikai szólásnak tekinthető minden olyan vélemény, amely hozzájárulhat a közvélemény alakításához a témák olyan széles körében, amelyre egy gondolkodó közügyként tekinthet”[52].

Hogy mit kell szólás, vagy vélemény alatt érteni, az teljes egészében a jogalkalmazó szervekre bízott kérdés, hiszen az alkotmányok szövege nem ad pontos körülírást, így az szabadon formálható. Valószínűsíthető, hogy az alapító atyák az Egyesült Államokban az értelmes közéleti diskurzusok előmozdítását tartották a védendő értéknek, nem tulajdonítva különösen széles értelmet a „szólás” kategóriájának. A hatókör meghatározásának funkciója annak azonosítása, hogy a szólásszabadságot mely típusú emberi cselekvés jogi megítélése tekintetében szükséges figyelembe venni, és kell így az adott típusra vonatkozó szabályokat alkalmazni.[53] A jog hatóköre formálódik a jogalkalmazói gyakorlat változásával, még úgy is, ha az alkotmány szövege nem változik. Erre az előbb hivatkozott Török Bernát tanulmány példaként hozza fel a kereskedelmi célú reklámot és a rágalmozást, amelyek a XX. század első felében az Amerikai Legfelsőbb Bíróság gyakorlata alapján a szólásszabadság hatókörén kívül rekedtek, ma pedig védelmet élveznek.

Különbséget kell tenni a szólás határainak megvonása és az így meghatározott kategóriák védelmének mértéke között. Elsőként meg kell határozni, hogy a vizsgált cselekmény vagy kifejezés tekinthető-e szólásnak, ha pedig igen, meg kell határozni a védelem mértékét. A kartális alkotmányok ebben nem nyújtanak eligazítást. Az 1989–90-ben kialakult alkotmányszöveg nem tartalmazott korlátozó rendelkezést, és eredeti szövegállapotában a 2011-es Alaptörvény sem. A hatályos változat – bár a szólásszabadság egy-egy fontos kérdését érinti – nem tekinthető általános érvényű korlátozási szempontnak. A IX. cikk (3) bekezdése a politikai reklámok korlátját szabja meg: *„A demokratikus közvélemény kialakulásához választási kampányidőszakban szükséges megfelelő tájékoztatás érdekében politikai reklám médiaszolgáltatásban kizárólag ellenérték nélkül, az esélyegyenlőséget biztosító, sarkalatos törvényben meghatározott feltételek mellett közölhető”*. A (4) bekezdés az emberi méltóságról: *„A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére”*; míg az (5) bekezdés az egyes közösségek méltóságának szólásszabadsággal szembeni védelméről szól: *„A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.”*[54] A politikai reklám sajátos véleményként tekinthető, alkotmánybeli korlátozása pedig könnyen jól körülhatárolható, pontos szabályokat lehet erre a tartalomra vonatkozóan előírni. Az emberi méltóságot sértő vélemények tilalma viszont nehezen körülhatárolható, elnagyolt. Az (5) bekezdés jogpolitikai célja világos, tartalmából arra lehet következtetni, hogy a magánjogi kódexben megteremtett polgári jogi gyűlöletbeszéd-korlátozás alkotmányi alátámasztásaként szolgál. Ezzel viszont megfordult egy hagyományos sorrend: a Ptk.

tartalma determinálta az Alaptörvényét.

Hogy meghatározhassuk a szólásszabadság terjedelmét, az alkotmányban található rendelkezések áttekintése és elfogadásuk körülményeinek ismerete csak elenyésző segítséget nyújt. Különös, de annak ellenére, hogy az amerikai és európai megközelítések sok pontban egyeznek a szólásszabadság „határainak” és terjedelmének kérdését illetően, de még nem merült fel egy egységes szólásszabadság-mérce megalkotása.[55] 2020-ra meghaladottá vált a jogalkotásban az a gondolat, hogy egyik térfélen található az Amerikai Egyesült Államok, míg vele szemben sorakoznak fel a „nyugati világ” többi szereplői. Több a közös vonás az USA, Kanada, Európa jogrendszerei között a szólásszabadság esetében, mint a különbség. Ha egy kalap alá vehető a „nyugati világ”, azoknak jogrendszerei nagyon sok esetben hasonlóan gondolkodnak a szólásszabadságról, a közéleti viták nyíltságát biztosító szabályok sem térnek el annyira, mint a klasszikus megközelítés azt véleményezi. Ha azt vesszük, a történelem bármennyire is másképpen alakította az egyes államokban a szólásszabadság-védelmének határait, mégis sok hasonlóságot lehet felfedezni a különböző alkotmányos rendszerek között. Ilyen például a tételes alkotmányi norma nélküli alkotmányos angol és a magyar szólásszabadság-védelem, ezeknek eredője mindkét esetben a szokásjog. Míg azonban Angliában ez a jogrendszer lényegéből fakad, addig Magyarországon az évszázadokon átívelő megmaradásért folytatott állandó küzdelem idézte elő. A szabadságot nem az alkotmány adja az embereknek, hanem a már kivívott alkotmányt kívánja megerősíteni, az írásba foglalt törvények erejében bízva, alkalmas eszköznek tartva a jövő időkben a szabadság ellen fellépő fenyegetésekkel szemben.

„Nemcsak a jogrendszer fejlődése, hanem az angolszász társadalmak tradicionális szabadságfelfogása is példaként lebeghet a magyar alkotmányos szólásszabadság őrzői előtt is, mivel az csak alig több mint negyedszázada lépett rá arra az útra, amelyen előbbiek már oly régóta járnak.”[56]

III.3 A szólásszabadság terjedelme

A közéletben és történelemben járatos állampolgár számára kellőképpen ambivalens, ha egy napilap a címlapján a sajtó szabadságát követeli[57], más esetben 23 nyelven kijelenti: Magyarországon megszűnt a sajtószabadság[58], vagy egy adott személy tüntetésen diktatúrát kiált. Egy diktatúra alaptulajdonsága ugyanis, hogy a tüntetéseket nem engedélyezik, a résztvevőkre rendőrrohammal válaszolnak, a tüntetők közül pedig többeket bilincsbe vernek. Hazánkban viszont közel másfél évtizede nem volt példa arra, hogy karhatalmi erők támadjanak az utcára vonulókra. Ha csak az elmúlt tíz évet vesszük

számításba, tüntetések tömkelegével találkozhatunk: Milla-tüntetések (2011–2012), Hallgatói Hálózat tüntetése (2011–2013), tüntetés az Alaptörvény ellen (2012. január 2.), tüntetés az internetadó ellen (2014 október), a fekete ruhás nővér mozgalma (2015–2016), CEU és egyes civil szervezetek mellett kiálló tüntetés (2017. április–május)[59], tüntetés a „túlóratörvény” ellen (2018. december), vagy ami kifejezetten aktuális: tüntetés az SZFE mellett.

Amennyiben visszatekintünk az elmúlt hónapok tüntetéseire, az SZFE melletti tüntetésen kívül az internetes kereső segítségével több találatot kapunk (csak Magyarországon megeseett tüntetések az elmúlt egy hónapban, a teljesség igénye nélkül): „maszkellenes” tüntetés, „Mentsük meg a turizmust!” tüntetés, határázár ellen tiltakozók, Pest megyei szocialisták tüntetése az MSZP-székháznál, etc. E tüntetések hosszú sora azt bizonyítja, hogy a szólásszabadság joga ebben az esetben sem csorbul.

Azt maga Mill sem tagadja, hogy a szólás szabadsága korlátlan lehet. Az ő meghatározása szerint az Állam a legalkalmasabb arra, hogy a szólásszabadság korlátait meghatározza. *„A szólás nem lehet korlátlan, határokat kell szabni számára. Ha pedig ezt elfogadjuk, nehéz az Államon – azaz a jogalkotáson, a bírósági rendszeren – kívül máshoz fordulni a feladat ellátása érdekében.”*[60] A szólás szabadsága tehát bizonyos keretek között működhet, Magyarországon sincs ez másképpen. Jól példázza ezt a 2018. decemberi tüntetéseknél tapasztalt eset: a „rabszolgatörvény” ellen tüntetők soraiban felbukkantak olyanok, akik a vádirati tényállások lényege szerint erőszakos magatartást tanúsítottak, a Parlament épületének védelmét ellátó rendőrsorfalba különböző tárgyakat, üveget, pirotechnikai eszközöket dobtak.[61] A polgári elégedetlenség létezését felesleges volna tagadni, de annak egyik alapvető tétele, hogy a cselekményt folytató állampolgár tisztában van azzal a ténnyel, hogy cselekményével jogi következmények is járhatnak, ha valaki jogsértést követ el, az joghátrányokkal jár. Az imént említett esetről, ha valaki a rendvédelmi szervek irányába tárgyakat dob, az a legenyhébb esetben is szabálysértési eljárást von maga után. Thomas Rawls[62] így határozza meg a polgári engedetlenség alkotmányos elméletét: *„három részből áll. Először is egy ilyen elméletnek meg kell határoznia és a demokratikus közhatalommal való szembenállás más formáitól meg kell különböztetnie az ellenszegülésnek ezt a módját. A szembenállás sokféle formát ölthet, a törvénybe nem ütköző tüntetéstől és a próbapaper megindítását szolgáló jogsértéstől a fegyveres akcióig és a szervezett ellenállásig. Az elmélet kijelöli a polgári engedetlenség helyét e lehetőségeken belül. Másodszor körvonalaznia kell, hogy egy (nagyjából) igazságos demokratikus rendszerben milyen alapon és milyen feltételek mellett jogos a polgári engedetlenség. Végül, harmadszor, meg kell magyaráznia, hogy mi a szerepe a polgári engedetlenségnek egy alkotmányos rendszeren belül, s hogy miért helyénvaló a tiltakozásnak ez a módja egy szabad társadalomban.”* Rawls meghatározása szerint a polgári engedetlenség egy nyílt, erőszakmentes, mégis politikai

cselekedet, amellyel a törvényt megszegik. Az kezd ilyenbe, aki a társadalom lelkiismeretére kíván hatni, meggyőződését cselekedetével kifejezésre juttassa. A professzor álláspontja, hogy a polgári engedetlenség „nem csupán abban az értelemben politikai cselekedet, hogy a politikai hatalmat birtokló többséghez szól. Azért is az, mert politikai elvek vezérlik és igazolják, mégpedig az igazságosság elvei, amelyek körvonalazzák az alkotmányt és általában az intézményeket”. Munkájában többször hangsúlyozza, hogy alapvetően a polgári engedetlenségnek erőszakmentesnek kell lennie, hiszen a „felhívás” – ahogy nevezi – egy alapvető és lelkiismeretbe vágó politikai meggyőződés kifejezése, nyilvános fórumra kívánkozik, mint a közérdekű mondanivaló. „A magatartás azt fejezi ki, hogy megszegjük a törvényt, de ha elmegyünk is a legvégső határig, azért a törvénytisztelet határain belül maradunk. Megszegjük a törvényt, de a tett nyilvános és erőszakmentes jellegével, valamint a jogi következményeinek vállalásával érzékeltetjük a törvénytiszteletet. A törvénytisztelet segít elfogadtatni a többséggel, hogy a tett politikailag valóban lelkiismeretbe vágó és komoly, a szándék az, hogy a közös igazságérzethez forduljunk.”[63]

III.4 Véleménynyilvánítás szabadságának sajátos formái

Ezen gondolatok ismeretében érdemes az elmúlt évtized néhány esetét feleleveníteni. 2017-ben, a CEU mellett folyó tüntetéssorozat egyik epizódja volt, amikor Gulyás Márton többedmagával a Budavárban található Sándor-palotához vonult. Az eset előzménye volt, hogy Áder János köztársasági elnök aláírta a Lex CEU néven emlegetett törvénymódosítást. A törvénymódosítása a felsőoktatási törvényre vonatkozott, célja, hogy kiszűrje azokat a Magyarországon működő egyetemeket, amelyek „áldiplomákat” adnak ki a felsőoktatásban végzett hallgatóknak. Gulyás és aktivista társai 2017. április 10-én festékesüvegeket dobtak a Sándor-palotára. A Fővárosi Törvényszék Gulyást másodfokon 220 óra közérdekű munkára ítélte. Gulyás tettestársa az elsőfokú eljárásakor az utolsó szó jogán kiemelte, hogy a szabad véleménynyilvánítás szerinte azt jelenti, hogy ilyen akciókkal legálisan feszegethesse a határait[64]. Az őt védő ügyvéd is arra hivatkozott, hogy egy ilyen akció, cselekmény nem büntethető, ha a szabad véleménynyilvánítás és az akció között szerves összefüggés van, azaz ha az akció a mondanivaló részét képezi. Az ügyvéd szerint a Sándor-palota narancssárga színnel való dobálása azt szimbolizálta, hogy a törvény aláírásával a köztársasági elnök hivatala a Fidesz érdekeit szolgálta ki. Ellenben a bíró szerint a két vádlott „szándékegységben” cselekedett és garázdaságot követtek el.[65] Nem ez volt Gulyás egyetlen akciója, amikor festéket használt véleménye kifejezésére. Szűk egy évvel a budavári események után, – ismét többedmagával – az Állami Számvevőszék épületét öntötték le festékekkel. Az aktivista[66] az ellen tiltakozott, hogy a független pénzügyi szerv több ellenzéki pártra bírságot szabott ki tiltott pártfinanszírozás miatt. Gulyás a Facebookon

előben közvetítette akcióját, amely során az épület 20-30 méter hosszan lett festékes.[67] A Budapesti V. és XIII. Kerületi Ügyészség vádat emelt műemlék megrongálása miatt, mivel az ÁSZ épülete műemléki védettség alatt áll, ezért úgy vélték rongálás történhetett, a kár az ügyészség közleménye szerint meghaladta a 3,2 millió forintot. Később az Állami Számvevőszék közleményben bejelentette, hogy az ügyészségi vádemelésen kívül polgári peres eljárást is kezdeményeztek az ügyben, mivel az akció során nemzeti vagyon rongálódott meg.[68] Idén januárban az V. és XIII. Kerületi Ügyészség vádat emelt Gulyás és társai ellen. Az ügyészség a Pesti Központi Kerületi Bíróságon azt indítványozta, hogy a bíróság tárgyalást mellőzve, büntetővégzéssel szabjon ki egy vádlottal szemben felfüggesztett börtönbüntetést, tíz társával szemben pedig pénzbüntetést[69].

Összegzésképpen elmondható, hogy a szólásszabadság nem összeegyeztethető azzal, ha az államnak, vagy annak polgáraiban kárt teszek – és azt sem tarthatjuk a véleménynyilvánítás szabadságának, ha erőszakot alkalmazzunk. Vannak, akik szerint a véleménynyilvánítás szabadsága jogán, polgári engedetlenségre hivatkozva középületeket festhet össze, de az már túlmegy az erőszakmentesség keretein. Hogy egy másik példát is megemlítek, a máremlített őszi beszéd által okozott reakciókhoz kell visszakanyarodnom. Amikor 2006. szeptember 17-én vasárnap délután az állampolgárok meghallották a kiszivárogtatott felvételeket, sokan közülük még aznap este elkezdtek gyülekezni a Kossuth téren, tiltakozva a Gyurcsány-kormány ellen. Másnap, szeptember 18-án több ezren csatlakoztak a tiltakozáshoz és követelték Gyurcsány Ferenc azonnali távozását. Aznap este több ezren vonultak az MTV Szabadság téren lévő épületéhez, hogy petíciójukat beolvassák. A székházba a biztonsági őrök nem engedték be a tüntetőket, később a rendőrség erői is megjelentek a helyszínen, a tüntetők erőszakkal kívántak bejutni az épületbe, a történet folytatása ismert, mára az MTV-székház ostroma már történelem. 2015-ös migrációs válság legerőszakosabb pillanata volt, amikor a röszkei határátkelőnél órákon át folyt súlyos összecsapások során migránsok erőszakkal kívántak bejutni Magyarország területére. Egy Ahmed H. nevű személy, aki azt megelőzően Cipruson élt feleségével, jelen volt ennél az eseménynél, a hatóságok állítása szerint hangosbemondóval irányította a tömeget és köveket dobált a magyar hatóságok felé. A Szegedi Ítéltábla társtettesként elkövetett terrorcselekmény büntette miatt öt év börtönbüntetésre ítélte másodfokon[70]. Jogilag kétségtelen, hogy egy államnak joga van védeni a határait, tovább egy adott államba való beutazáshoz a rendvédelmi szervek kérhetik az erre jogosító iratokat ellenőrzésre, ebbe viszont nem kívánnék jobban belemenni. Viszont a szólásszabadság kérdésének szempontjából is érdekes Ahmed H. ügye. Védelmét – profilba illően – az Amnesty International vállalta. Az elsőfokú ítélet szerint Ahmed H. többször is megafonnal beszélt a tömeghez, három alkalommal maga is dobált a rendőrök felé, majd az átkelő kapu kinyitása

után illegálisan magyar területre lépett. Ahmed H. azzal védekezett, hogy ő a megafont arra használta, hogy csitítsa a tömeget[71]. Bizonyára a túlhevült helyzetben mondatait nem lehetett jól hallani, tulajdonképpen a hangosbeszélőn nyugtathatta is a migránsok tömegét. A dobálás és az illegális határátlépés ténye azonban vitathatatlan.

Azzal, hogy valaki tüntetés formájában kifejezi nemtetszését egy ügyvel kapcsolatban, az a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságának, az állampolgár jogának része. Azonban attól kezdve, hogy a tüntetés erőszakba torkollik, hogy az állampolgár – idézett esetben füstbombát – dob a rendőrsorfal felé, erőszakkal akar bejutni egy középületbe, festékekkel okoz kárt egy műemlék épületben, annak jogi következményei kell, hogy legyenek. Nem szabad kijelenteni, hogy ezek a cselekmények a polgári engedetlenség erőszakmentességének részei, az ilyen és ehhez hasonló tetteknek minden esetben jogi következményei kell, hogy legyenek, nincsen rendjén az, hogy ezeket az erőszakos tetteket egy kalap alá vegyük a szólás-és véleménynyilvánításra vonatkozó jogainkkal.

Különbséget kell tenni a szólások között a tartalmuk alapján: kiemelt védelmet élveznek a politikai vitában részt vevő szólások, míg azok, amik közügyek eldöntéséhez nem szükségesek, szigorúbb korlátozásban részesülnek. Ez természetesen semmiképpen sem jelenti azt, hogy ezen kívül minden más szólás védtelen maradna.[72] 2016. júniusában a Fővárosi Ítéltábla másodfokú, jogerős határozatban úgy döntött, hogy nem sértette meg Kocsis Máté jó hírnevét Unger Klára, amikor homoszexuálisnak nevezte. Kocsis azt követően fordult bírósághoz, hogy Ungár egy Facebook-bejegyzésben melegnek nevezte a kormánypárti politikust. A Fővárosi Törvényszék 2015. őszén első fokon elmarasztalta Ungárt, de a másodfokon kihirdetett verdikt kimondta: bár Ungár bizonyítás nélkül és valótlanul állította Kocsis homoszexualitását, ez önmagában még nem jelentette a jó hírnév megsértését. Elhangzott az is, hogy az ítéltáblának nem feladata, hogy egy politikai vitában elhangzó állítás valótlanosságát mérlegelje.[73][74] Egy hasonló ügyben más döntés született. 2016. őszén Terry Black (eredeti nevén Rácz Károly) transzvesztita előadóművész ugyancsak a Facebook platformjára tett ki egy fényképet, amelyen Vona Gábor egy másik férfi vállát fogja, arcuk pedig csak néhány centiméterre van egymástól. Terry Black a későbbiekben azt állította, hogy Vona melegpartikon vett részt és voltak szoros kapcsolatai homoszexuálisokkal. Vona jó hírnév és emberi méltóság megsértése miatt beperelte Terry Black-et. A Fővárosi Ítéltábla másodfokon helybenhagyta az első fok döntését és jogerősen kimondta, hogy Terry Black, valamint a sajtó azon szereplői akik megjelentették az előadóművész állításait (TV2, Ripost, Lokál, Pesti Srácok és Origo), megsértették Vona jó hírnevét. A bíróság ítéletét arra alapozta, hogy az alperesek állításukat nem tudták bizonyítani – még annak ellenére sem, hogy több tucat tanút emlegettek, a tanúk közül

azonban senki nem jelent meg a tárgyalóteremben. Az alpereseket nem csak bocsánatkérésre, de kártérítés fizetésére is kötelezték.[75][76] A két ügyet érdemes összehasonlítani, hiszen több ponton is hasonlítanak. Mindkét ügy egy-egy Facebook-bejegyzésből indult ki, mindkét esetben közszereplő a felperes. Az ítélet azonban mégis eltér, pedig mindkettő esetben megállapítható, hogy sérültek a személyiségi jogok, tekintve hogy mind a kettő esetben ugyanazt az állítást tették. Felmerül a Kocsis-ügy kapcsán a kérdés: tekinthető-e egy Facebook-bejegyzés, annak állításai a politikai vita részének? Egyáltalán a közösségi média bármelyik szereplőjének felületén folytatott vita összehasonlítható-e többek között a Parlamentben vagy a különböző parlamenti szaktbizottságok ülésein folytatott vitákkal? Érdemesnek tartom, hogy egy másik esetet párhuzamba állítsak az előbb felsoroltakkal. 2018-ban a túlóratorvény (korábbiakban „rabszolgotörvényként” hivatkoztam rá) elleni tüntetésen egy érettségi előtt álló gimnazista lány, Nagy Blanka Áder János köztársasági elnököt nyomdafestéket nem tűrő módon sértegette, erre reagálva Bayer Zsolt, kormánnyal szimpatizáló publicista hasonló stílusban bírálta a gimnazistát. Nagyot valótlan állításokkal próbálták lejáratni, ez ügyben jogerősen pert nyert[77]. A Bayer ellen indított eljárásban viszont a Fővárosi Központi Kerületi Bíróság első körben elutasította Nagy keresetét, de a Fővárosi Törvényszék megsemmisítette az ítéletet és új eljárásra kötelezte az elsőfokú bíróságot, amely 2020 júniusában ismét felmentette Bayert. A bíróság azt a nézetet vallotta, ha valaki kiáll a nyilvánosság elé, egy tüntetésen beszédet mond, azzal a közélet szereplőjévé válik, így tűrnie kell a neki nem tetsző véleményeket. Bayer mondatai így viszont belefértek a véleménynyilvánítás szabadságába, azaz nem valósítottak meg becsületsértést.[78] Ezen logika mentén viszont nemcsak Nagy Blanka, de Kocsis Máté és Vona Gábor is – politikai szerepükből fakadóan – közszereplők, akikről véleményt (akár obszcén kifejezéseket tartalmazókat) lehet mondani. Mégis másként kezelték az ügyet: a Kocsis-ügyben ugyanúgy valótlannul és bizonyítás nélkül állították Kocsis másságát, mint amire később Vona-ügy ítéletének kapcsán hivatkoztak.

III.5 A szólásszabadság és a fakenews

2020-at írunk, nem csak a felnőtt, de a fiatalkorú lakosság nagy hányada rendelkezik olyan eszközökkel, amelyek segítségével a bolygó ügyeiről tájékozódik. Nagyon elterjedt a zsebben lapuló eszköz, az okostelefon, példának okáért Dániában a gyermekek 93%-a rendelkezik vele[79]. Az okostelefontulajdonosok a nap 24 órájában kapják kézhez a híreket és információkat. Ha hozzávesszük azt a gondolatot, hogy többen úgy tartják: a klasszikus három hatalmi ághoz évszázadokkal ezelőtt csatlakozott negyedikként a sajtó/média[80], később a XXI. századra ötödik szereplőként maga az internet, mint hatalmi tényező. Ez a szám önmagában előre vetíti a média és az internet felelősségének mértékét, emellett pedig

nem elhanyagolható, hogy a nyugati államok (tehát Észak-Amerika és az Európai Unió) polgárainak többsége a sajtóból (jelentős mértékben okostelefon eszközökkel az internet segítségével) szerzi az összes információját a bolygó történéseiről. Ezekből kifolyólag nem szabad átsiklani a kérdés felett: meddig mehet el a média? Az elmúlt években elterjedt a „fakenews”, vagyis az álhír kifejezés, amivel nagyjából körülírható az a jelenség, amit a szándékosan publikált átverések és félrevezetések összesítik. Nem feltétlenül kell nemzetközi példákra gondolni, elég az elmúlt időszak hazai eseteit górcső alá venni. A Covid-19 okozta pandémia alatt látott napvilágot a hír, amely szerint Magyarországon a fekvőbetegeket az utcára teszik és magukra hagyják. Politikai tőkeszerzés reményében Kórózs Lajos, MSZP-s országgyűlési képviselő egy magát mentősnek, mentőtisztnek, doktornak és ápolónak is kiadó nő saját élményeit osztja meg az ügyvel kapcsolatban[81]. Mint később kiderült, Németh Athina nem állt sem az Országos Mentőszolgálat alkalmazásában[82], sem pedig magánmentőszolgálatnál nem dolgozott[83]. Emberi oldalról sem kétséges, hogy ilyen világvjárvánnyal átítatott időkben súlyos dolog, ha valaki az állampolgárokat ilyen hazugságokkal riogatja, természetesen ennek az ügynek jogi következményei is lesznek[84]. A „kamuvideó” esetének előrehaladtával kiderült, hogy Németh egy megrögzött hazudozó[85]. Ennél a pontnál viszont meg kell állnunk egy kis időre. Amikor a „kamuvideó” megjelent, a 444 egyből leköszölte a hírt, tényként bemutatva. Napokkal később – míg a nyilvánvaló hazugság ki nem derült – tovább keltették a hangulatot, amely azt a félelmet kívánta alátámasztani, hogy a járványban az emberek ne várjanak segítséget az egészségügytől, mindenki magára lesz hagyva a betegségében, sőt, a kórházból is kitesznek mindenkit az utcára. Sajnos a 444 keresőjében ezek a hírek már nem találhatóak meg, eltávolították őket[86], tudomásom szerint pedig mindazon médiával szemben még nem indult eljárás, amelyek egy az egyben átvették ezt az álhírt. Ha csak ezt az egy esetet vizsgáljuk, nem menthetjük fel a média szerepét az álhír terjesztésében. Ilyen esetben jönnek a helyreigazítási-percek és a megítélt pénzbüntetések[87].

Ha ezekben a fakenews-al teli időkben, az interneten fogyaszthat végtelen számú információk tükrében kicsit visszakanyarodunk a szólásszabadság „atyjához”, Miltonhoz, aki úgy fogalmazott: *„noha a tanítás szelei elszabadultak, s mind egymást kergetik a földön, – ha egyszer az igazság kint van a mezőn, akkor jogtalanságot követünk el, ha engedélyeztetéssel és tilalmakkal vonjuk kétségbe erejét. Birkózzék meg ő a Hamissággal; ki hallott olyat, hogy valaha is az igazság maradt alul egy szabad és nyílt összecsapásban? Az ő cáfolata némít le a legjobban és legbiztosabban”*. Naivitás lenne azt gondolni, hogy a XXI. századi információs szupersztrádán mindenképpen és minden esetben az igazság felül kerekedik a hazugság, a fakenews felett. Egy érzékletes példával szemléltetve: talán nem vagyok egyedül abban a véleményben, hogy a 2019-es helyhatósági választásokat megelőző kampányidőszak volt a

Magyar Köztársaság 30 éves történetének legvisszataszítóbb, eszközökben nem válogató, magánéletet nem tisztelő kampánya. Legismertebb esete a Borkai-ügy[88]. Ennek lényege, hogy Borkai Zsoltról, Győr akkori polgármesteréről kompromitáló felvételek jelentek meg a világhálón. Borkai többedmagával egy horvátországi yachton prostituáltak szolgáltatásait vette igénybe. Ezt a hírt az ellenzéki média kiemeltként kezelte, naponta több hírt közölt az ügy újabb részleteiről. Egy kis idő múlásával már arról lehetett olvasni, hogy ezen az úton Borkaiék kábítószer is fogyasztottak, noha arra nem volt semmilyen bizonyíték, sem jelenlévő tanú nem állított ilyet, sem a felvételeken nem látszódott ilyen képsor. Borkai pedig nem lépett vissza a választástól. Azóta közel egy év telt el. Borkai 2019. október 13-án nem veszítette el az önkormányzati választást, a köztudatban – kellő intenzitású sulykolás hatására – mégis úgy maradt fent a Borkairól kialakított kép, hogy prostituáltakkal kéjelgett és drogozott. Az átlagszavazók nagy része még mindig úgy tudja, hogy volt kábítószer a yachton, vagyis Borkai egy „drogos”. Mint ahogy az átlagszavazók egy része még mindig azt gondolja, hogy Németh Athina egy orvos, magán-és Országos Mentőszolgálat mentőse, mentőorvosa. Szerény véleményem szerint nem elég a média szabályozásához az, ha valaki a helyreigazítását a felületén egy alsó, mínuszos hírként teszi közzé, mint ahogy a pénzbüntetés sem tudja helyrehozni azokat a károkat, amiket magánszemélyeknek, cégeknek, szervezeteknek a hazugságok okoznak. Az álhírek képesek családokat tönkretenni, amit nem lehet anyagi síkon, számokban mérve kárpótolni. Egész egyszerűen túl sok hír jelenik meg, ezek egy része pedig nem rendelkezik semmiféle igazságtartalommal. Bármennyire is nehéz szabályozni és ellenőrizni a médiát, de mindenképpen kísérletet kell tenni rá, ha kell egy egységes újságírói etikai kódex megfogalmazásával. A médiafelügyelet[89] törekszik egy egyfajta minimum betartására, de éppen a hírek, és a kibocsátó média „végtelen” száma nehezíti dolgukat.

Mennyire szabad a média Magyarországon? Több, kormánypártisággal nem vádolható ismerősöm megmosolyogja a vádakat, amikor a Magyarországi sajtószabadság halálát vizionálják. Hiszen – az állítások alapján – megszűnik a független és objektív újságírás[90]. A függetlenség és objektivitás vonatkozásában érdemes megfontolni Cservák Csaba, korunk alkotmányjogászának figyelemre méltó megjegyzését miszerint: „... A jog tehát (azaz a sajtószabadság) eszerint intézményes jog, nem a sajtóban dolgozó egyént (akit természetesen megillet maga a szólásszabadság), hanem az intézményt védi, így a többletjogok és -kötelezettségek is az intézményt terhelik. E felfogás szerint tehát a sajtószabadság egyértelműen eszköz, (instrumentális jog), célja pedig a közérdek előmozdítása az információ- és gondolatcsere megvalósításával, a nyilvánosság előtt megnyilatkozási fórumok biztosításával. Az intézmény tulajdonosának quasi tulajdonjoga mellett persze, a

szólásszabadság „ikerjogából” is levezetve, a sajtószabadság jogát az újságírókra és a szerkesztőkre vonatkozólag is értelmeznünk kell. Amaz tehát őket is megilleti. De mi a jogi helyzet, amennyiben az ő szabadságuk a tulajdonos szabadságával kerül kollízióba? Lehet egyáltalán szavatolni a szerkesztő függetlenségét a tulajdonosi befolyástól? Érdekes, hogy a szakirodalomban, de főképp a hatályos joganyagban ez egy agyonhallgatott aspektus.[91]

Amint azt az médiatörvény is, vagyis a 2010. évi CLXXXV. törvény is meghatározza. A 3. § kimondja: „Magyarországon a médiaszolgáltatások szabadon nyújthatók, a sajtótermékek szabadon közzétehetők, az információk és a vélemények a tömegkommunikációs eszközök útján szabadon továbbíthatók, a nyilvános vételre szánt magyarországi és külföldi médiaszolgáltatások szabadon elérhetők. A médiaszolgáltatás és a sajtótermék tartalmának meghatározása szabad, a médiaszolgáltató és a sajtótermék kiadója felelősséggel tartozik e törvényben foglaltak betartásáért”[92].

III.6 A sajtószabadság és a médiapluralizmus kérdése

Összesítve, mint ahogy a törvény szövege is mutatja: hazánkban biztosított a sajtószabadság. Magyarország piacgazdaságon alapuló parlamentáris demokrácia, aminek a sajtóhoz kapcsolódó alapelve, hogy bárki, akinek pénzügyi lehetőségei is biztosítják, alapíthat internetes folyóiratot, napilapot etc. A piacgazdaság egyik alaptörvénye, hogy azt befolyásolja a kereslet és a kínálat. Ha egy laptulajdonos el akarja adni lapját, eladja, ha meg kívánja szüntetni, akkor megszünteti. Mind a Népszabadság, mind pedig a (régebbi) Magyar Nemzet esete ezt bizonyítja. A Mediaworks Hungary Zrt., a Népszabadság tulajdonosa azzal indokolta a Népszabadság felfüggesztését, hogy a példányszáma drasztikusan csökkent a 2016-ot megelőző tíz évben.[93] Simicska Lajos Magyar Nemzetet érintő utolsó döntésének hátterében is állhattak anyagi döntések, a lényegen azonban nem változtat: 2018. áprilisában úgy döntött, nem finanszírozza tovább a médiaportfóliójába tartozó érdekeltségeket.[94] Az idén egy újabb „bomba” robbant, 2020. nyarán elbocsátották az Index főszerkesztőjét, Dull Szabolcsot[95], az ex-főszerkesztő maga nemzeti ügynek titulálta[96] a kirúgását követő felmondási (közel összeomlási) hullámot, amnapokkal később azért fény derül kirúgásának okaira, az ügy egyre zavarosabbá vált. Témánk szempontjából viszont idevág, hogy nem sokkal az ügy kirobbanása után tüntetést szerveztek az Indexért, a menesztett és felmondott munkatársakért – tették mindezt a függetlenség zászlaja alatt, miközben az ellenzéki politikai aktorok többsége jelen volt az eseményen[97]. Mi a közös a három példában? Mindegyik kapcsán előkerült a szólam, miszerint a sajtószabadság megszűnt, az adott eset tulajdonképpen az utolsó szög annak koporsójában. Mindhárom esetben a kormányt nevezték meg felelősnek, amiért „kivérezte” az adott médiát, mi

több, háttéralkukkal és pénzügyi spekulációkkal megszünteti az őket kritizáló sajtót.

Egy másik felvetés, ami gyakran elhangzik bel-és külföldi vádként egyaránt Magyarországról: megszűnőben van a média sokszínűsége, vagyis a médiapluralizmus. Ezt az állítást egyáltalán nem nehéz megcáfolni, elég csak számba venni azokat a médiafelületeket, amelyek egyáltalán nem vádolhatók azzal, hogy elfogultak lennének a tíz éve kormányzó Fidesz-KDNP kormányzattal szemben. Erre vonatkozó példák[98] teljesség igénye nélkül: ATV, Euronews, RTL Klub, 24.hu, 168 óra, 444.hu, Alfahír, Azonnali.hu, Hírklubb, HVG, Index.hu, Magyar Hang, Magyar Narancs, MÉRCE, Nyugati Fény, etc.

Nem szabad abba a hibába esnünk, hogy kellő spekuláció nélkül hitet tegyünk egy-egy állítás (vagyis esetünkben hír) mellett, mindazonáltal nagyon fontos, hogy minél több helyről informálódjunk a közügyek tekintetében. Mint ahogy azt már fentebb megemlítem, nem szabad abba az illúzióba esni, hogy létezik független és objektív újságírás, mint ahogy abba sem, hogy egy-egy médiafelület rendelkezik a bölcsék kövével, aminek birtokában kimondja az abszolút egyetemes igazságot.

Nem is kellett rendkívül sokat várni arra az állapotra, melyet Cservák vázolt közel egy évtizede, azonban az új viszonyok keltette hullámok még aligha találtak megfelelő hullámtörő építményre, így rendkívül nehéz megtalálni az egyénnek az igazság és a fakenews közötti egyensúlyt: „A média jövője szinte forradalmi technikai változásokat ígér. A digitalizáció és a konvergencia által hozott változások gyökeresen átalakíthatják a médiaviszonyokat.”[99]

IV. Összegzés

Magyarország egy demokratikus jogállam, alanyi jogon biztosítja állampolgárainak a szólás- és véleményszabadság jogát. Magyarországon létezik médiapluralizmus, a média jogait sarkalatos törvényekbe foglalták. A magyar történelemben példa nélküli eset, hogy a szólás- és sajtószabadság mint elismert és védett alapvető emberi jogok harminc éve megszakítások nélkül részei a jogrendszernek. Magyarország azzal, hogy aláírta az Emberi Jogok Európai Egyezményét, ígéretet tett annak betartására. Az Egyezmény betartása felett az Emberi Jogok Európai Bírósága őrködik. Ha az Egyezményt ratifikáló egyes államban jogsérelem következik be, a Bíróság orvosolja a panaszos sérelmét.

Hazánkban szabadon lehet véleményt nyilvánítani, tüntetni.[100] Mindaddig korlátlan szabadságjogokkal rendelkeznek az állampolgárok, amíg azzal nem károsítják meg az

embertársakat vagy – bizonyos esetben – az államot. A szólás- és véleménynyilvánítás jogát semmi esetben sem szabad összekeverni azzal, ha valaki gyűlöletet szít, mások meggyilkolására buzdít, közösségeket gyaláz vagy hazugságaival és álhíreivel pánikot kelt. Nem lehet senkit következmények nélkül hátrányosan megkülönböztetni, az emberi méltóságát és becsületét megsérteni. A szólásszabadságnak tehát korlátai vannak, a korlátokat az állam biztosítja.

Az Emberi Jogok Európai Bíróság egyfajta európai minimalkövetelményt kíván az egyes jogokkal kapcsolatban meghatározni. A Bíróság törekvése, hogy egy általánosságban követendő mércét határozzon meg, amely új, közös minimummá válik.

A történelmi múltból és a jogi kultúrák sokszínűségéből fakadóan ez a kanonizálás nem könnyű feladat, mégis azon a véleményen vagyok, hogy szükség van Európában, és azon belül Magyarországon is az emberi jogok harmonizálására. Mégis, hogy mérsékelni lehessen az olyan, átlag állampolgár számára gyomorforgató mozgalmakat, mint az „OIG”, hogy a fakenews hulláma ne fojthassa meg a valódi hírek terjedését, a korlátokat pontosabban kell meghatározni. Nem lehet egy olyan korban kijelenteni valamire, hogy az gyűlöletbeszédnek minősül, miközben a gyűlölködés azokat érinti a legfőképpen, akiknek a keltését tulajdonítják.[101] A 2020-as esztendő sok nem várt eseményt hozott magával. A koronavírus okozta világjárvány mellett radikális tüntetések tömege jelent meg a „nyugati világban”. A BLM-, Antifa- és egyéb mozgalmak pedig minden jóérzésű emberben félelmet keltenek. Ezek a tüntetések és felvonulások – bármennyire is igyekszik azokat a főszórású média békésnek beállítani – gyakran torkollnak erőszakba, amik már túllépik a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságát. Az elmúlt hónapokban ezek a tüntetések sok emberek egzisztenciáját, élete munkáját tették tönkre, gyújtották fel, többeket hajszoltak öngyilkosságba. A Milton által áhított elv átítatja mindennapjainkat, a politikailag korrekt neoliberalis hullám pedig minden véleményt üldöz, amelyik eltér az övétől. Ezek a csoportok kisebbségben vannak, míg a csendes többség szótlanul csóválja fejét. A szobordöntések ha csak egy valamit, de azt mindenképp jelképezik, hogy a múlt, azzal együtt a hagyományok és kulturális értékek üldözendő dolgok.

Hosszú évszázadok során sokan harcoltak azért az eszméért, amit szólásszabadságnak nevezünk. Pontosán körülhatárolható, korlátok nélkül viszont a jog kezében nincsen eszköz ahhoz, hogy ez a jog megmaradhasson a normalitás medrében. Ha az internetes technológiák, médiaszereplők, szélsőséges emberjogi aktivisták irányítják a közvéleményt, akkor végeredményben visszatér a '30-as évek Szovjetuniója, a Harmadik Birodalom. A szólás pedig csak annyira élvezhet szabadságot, amennyire engedik. A jog eszköztárát bővíteni,

erősíteni kell. Ideje, hogy felállítsanak egy egyetemes mércét, egy minimumot, amit ha valaki túllép, akkor a jog eszköztárának segítségével megfelelően reagálhasson. Az igazság valóban utat tör magának, de csak ha engedik benne.

Egy új aspektusra kell a jövőben a szakmának odafigyelnie, mégpedig a szabad szólás, a véleménynyilvánítás szabadsága mögé bújva az online világ adta hazugságra, elferdített valóságra, a kisebbségi vélemény többségként való realizálódására, és arra, miként ölt magára avatókat egyetlen személy és ezzel hogyan befolyásolja, sőt manipulálja környezetét. Amíg a fizikai valóságban egy-egy személy által elkövetett jogsértés elszámoltatható, addig az online térben csak az nem történik meg, amit valaki nem akar, hogy megtörténjen, és gyakran nincs a sértett fél számára lehetőség a jóvátétel megkövetelésére, lévén a sértő személye ismeretlen. Ezen a ponton nyílik lehetőség eljátszani a online lábnyom[102], vagy ha jobban tetszik online újlenyomat gondolatával, ami egy ember – egy azonosítható online arcot jelenthet csupán.

A véleménynyilvánítás szabadságának új dimenziói nyílnak meg az online térben, a jogérvényesítés szempontjából is. Az egyes konkrét jogeseteknek elég könnyen levezethető az alapjogi relevanciájuk, így alkotmányjogi panasszal nagy valószínűséggel megtámadhatóak.[103] Nagyon sok fog e téren függni a magyar Alkotmánybíróság befogadási gyakorlatán a „valódi” alkotmányjogi panasz esetén, melynél sokban lehet építeni a német taláros testület tapasztalataira.[104]

„Azok, akik kivívták függetlenségünket, hittek abban, hogy az Állam végső célja az emberek szabaddá tétele képességeik fejlesztésére; hogy a kormányzás döntéseiben a szabadon gondolkodók csoportjának mindig felül kell kerekedniük az önkényen. A szabad szót egyszerre célként és eszközként is értékelték. Hitték, hogy a boldogság titka a szabadság, a szabadság titka pedig a bátorság. Hitték, hogy a jog arra, hogy úgy gondolkodj, ahogyan akarsz és azt mondhasd, amit gondolsz, elengedhetetlen az igazság felderítéséhez és terjesztéséhez a közéletben. Hitték, hogy a szabadság legveszélyesebb ellenfele a közömbösség, hogy a közéleti vitákban való részvétel politikai kötelezettség, és hogy mindez az amerikai alkotmányos berendezkedés alapvető elve kell, hogy legyen.”[105]

- [1] PLATÓN: *Az állam*. Budapest, Gondolat, 1988. 320. o.
- [2] John MILTON: *Areopagitica*. In: *In Medias Res*, 2018/1. 1-2. o.
- [3] MILTON: i.m.: 4. o.
- [4] MILTON: i.m.: 10. o.
- [5] Uo.
- [6] Uo.
- [7] MILTON: i.m.: 16. o.
- [8] MILTON: i.m.: 30. o.
- [9] John Stuart MILL: *A szabadságról*. Ford.: Papp Mária. Századvég. Budapest, 1994. 57. o.
- [10] MILL: i.m.: 61. o.
- [11] MILL: i.m.: 65-66. o.
- [12] MILL: i.m.: 19. o.
- [13] MILL: i.m.: 93. o.
- [14] FRIVALDSZKY János: *A politikai véleménynyilvánítás szükségessége, joga és felelőssége a közjó és a jó kormányzás szemszögéből*. In: *In Medias Res*, 2016/2. 304. o.
- [15] *Az emberi jogok dokumentumokban*. Szerk.: KOVÁCS István – SZABÓ IMRE. Közgazdasági és jogi Könyvkiadó. Bp., 1976. 608. o.
- [16] KOLTAY András: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*. WolterKluwer. Bp., 2018. 10. o.
- [17] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 10. o.
- [18] Alexander HAMILTON – John JAY – James MADISON: *A Föderalista. Értekezések az amerikai alkotmányról*. Ford.: Balabán Péter. Európa, Bp., 1998. 613. o.

[19] Bill of Rights.

<http://www.let.rug.nl/usa/documents/1786-1800/madison-speech-proposing-the-bill-of-rights-june-8-1789.php> Utolsó letöltés: 2020. 09.16.

[20] Az emberi és polgári jogok nyilatkozatának elfogadása.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1789_augusztus_26_az_emberi_es_polgari_jogok_nyilatkozatanak_elfogadasa/ Utolsó letöltés: 2020. 09.16.

[21] Idézi: KOLTAY, *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, 13. o.

[22] KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság*. WoltersKluwer. Bp., 2019. 43. o.

[23] Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.

<https://web.archive.org/web/20120923101638/http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=hng> Utolsó letöltés: 2020. 09.16.

[24] Emberi Jogok Európai

Egyezménye. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HUN.pdf Utolsó letöltés: 2020.09.17.

[25] KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság*, i.m.: 44. o.

[26] 1993. évi XXXI. törvény http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=19100 Utolsó letöltés: 2020.09.17.

[27] RuiTavares jelentése. A médiaszabályozással egy önálló szekció foglalkozik, amelyben aggodalmát fejezi ki a azzal kapcsolatban, hogy Magyarországon a sajtószabadságot akadályozzák, továbbá veszélybe került a független sajtó léte is.

<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0229+0+DOC+XML+V0//HU> Utolsó letöltés: 2020. 09.15.

[28] JudithSargentini

jelentése. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0250_HU.html Utolsó letöltés: 2020. 09.15.

[29] Magyarország Alaptörvénye. <https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf> Utolsó letöltés: 2020. 09.15.

[30] Uo.

[31] Werbőczy hármaskönyve.

http://real-eod.mtak.hu/3005/1/Verb%C5%91czi_Istv%C3%A1n_H%C3%A1rmask%C3%B6nyv_e.pdf: Utolsó letöltés: 2020.09.17.

[32] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 14. o.

[33] CSERVÁK Csaba: *A digitalizáció hatása az alapjogok gyakorlására és érvényesítésére* In: *A digitalizáció hatása az egyes jogterületeken*, Budapest, 2020. 55. o.

[34] HERMANN Róbert: *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Videopont. Bp., 1996. 38–39. o.

[35] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 14. o.

[36] Közjogi viták 1848-49-ben. <https://www.jogiforum.hu/publikaciok/44> Utolsó letöltés: 2020.09.11.

[37] BEDŐ Lajos: *A magyar alkotmány kátéja, Magyarország törvényei alapján a nép számára*. Pest, 1867. 28. o.

[38] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 14. o.

[39] 1949. évi XX. törvény. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=222.207867 Utolsó letöltés: 2020.09.11.

[40] A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91900035.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> Utolsó letöltés: 2020.09.11.

[41] A „dolgozók köre” fogalom egy szocialista állam esetében tulajdonképpen lefedi az egész népet, tekintve hogy mindenkinek dolgoznia kellett, különben közveszélyes munkakerülőnek nyilvánították, ami szabadságvesztéssel, „javító-nevelő” munkával vagy pénzbüntetéssel járt.

[42] 1989. évi III. TÖRVÉNY a gyülekezési jogról. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=10540.245094 Utolsó letöltés: 2020.09.11.

- [43] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 19. o.
- [44] Alkotmány. <https://www.alkotmanybirosag.hu/alkotmany-1989> Utolsó letöltés: 2020.09.14.
- [45] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 19. o.
- [46] 37/1992. (VI. 10.) AB határozat.
<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=992H0037.AB&targetdate=&printTitle=37/1992.+%28VI.+10.%29+AB+hat%C3%A1rozat&getdoc=1> Utolsó letöltés: 2020.09.14.
- [47] CSERVÁK: *A digitalizáció hatása az alapjogok gyakorlására és érvényesítésére*, i.m.: 55. o.
- [48] Lásd. KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai*, Ph.D.-értekezés, PPKE, JÁK. Bp., 2007.
- [49] Ebből következik, hogy pl. a közel 14 évvel ezelőtt kiszivárgott őszi beszéd főszereplője, Gyurcsány Ferenc az idei őszi időszakban is megengedhet magának olyan kijelentéseket, mint: „*Lopni tudnak rendesen, hazudni is, kormányozni azt nem*”.
<https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2020/09/21/elo-megkezd-i-oszi-uleszakat-a-parlament> Utolsó letöltés: 2020.09.13.
- [50] 1872–1964. Brit filozófus, a Massachusetts-i *Amherst College* legismertebb elnöke, a szólásszabadság elkötelezett híve.
- [51] A londoni *University College* médiajogi professzora, a 2007-ben megjelent *Freedom of Speech* című könyv szerzője.
- [52] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 25. o.
- [53] TÖRÖK Bernát: *A közlések alkotmányos alapértéke a szólásszabadság magyar koncepciójában*. In: KOLTAY András – TÖRÖK Bernát: *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 2*. WoltersKluwer, Bp., 2015. 207. o.
- [54] Magyarország Alaptörvénye.

https://www.keh.hu/magyarorszag_alaptorvenye/1515-Magyarorszag_Alaptorvenye&pnr=4
Utolsó letöltés: 2020.09.14.

[55] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 28. o.

[56] KOLTAY: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról*, i.m.: 30. o.

[57] Népszava, 2011. január 3. 1. o.

[58] Népszabadság, 2011. január 3. 1. o.

[59] Legemlékezetesebb kormányellenes tüntetések a rendszerváltoztatás óta.
<https://zoom.hu/hir/2018/04/21/a-10-legemlekezetesebb-kormanyellenes-tuntetes-a-rendszer-valtas-ota/> Utolsó letöltés: 2020.09.15.

[60] KOLTAY: *A szólásszabadság alapvonalai*, i.m.: 14. o.

[61] Vádat emelt az ügyészség Fekete-Győr ellen.
https://mandiner.hu/cikk/20200929_vadat_emelt_az_ugyeszseg_fekete_gyor_ellen?fbclid=IwAR0hdfBtYZmMmWcD6jXmBUaAeZw1fQT51XJXWfE-hscv5FtSp80luKp3rcM Utolsó letöltés: 2020.09.29.

[62] 1921–2002. A Harvard Egyetem politikai filozófiával foglalkozó professzora.

[63] RAWLS, i.m.: 431–434. o.

[64] Gulyás és Varga ítéletéhez.
https://merce.hu/2017/04/14/az_eleven_jog_faja_gulyas_marton_es_varga_gergo_iteletehez/
Utolsó letöltés: 2020.09.19.

[65] Ítélet a Sándor-palota lefestékezéséért.
<https://merce.hu/2019/07/02/masodfokon-220-ora-kozmunat-kapott-gulyas-marton-a-sandor-palota-lefestekezeseert/> Utolsó letöltés: 2020.09.19.

[66] Wikipédia szócikke szerint gondolkodó, színházi rendező.

[67] Gulyás megdobálta az ÁSZ épületét.
https://index.hu/belfold/2018/01/17/gulyas_marton_festek_allami_szamvevoszek_megdobalta/

Utolsó letöltés: 2020.09.19.

[68] Vádemelés Gulyás ellen.

https://index.hu/belfold/2020/01/06/asz_festek_gulyas_marton_vademeles/ Utolsó letöltés: 2020.09.19.

[69] Vádemelés Gulyás és társai ellen

<https://www.origo.hu/itthon/20200106-vadat-emeletek-gulyas-es-tarsai-ellen.html> Utolsó letöltés: 2020.09.16.

[70] Ahmed H. jogerős ítélete. <https://444.hu/2018/09/20/jogerosen-ot-evet-kapott-ahmed-h> 2020.09.24.

[71] Hazatért családjához Ahmed H.

<https://444.hu/2019/09/28/negy-ev-utan-hazaert-a-csaladjahoz-ahmed-h> Utolsó letöltés: 2020.09.24.

[72] KOLTAY: *A szólásszabadság alapvonalai*, i.m.: 17. o.

[73] Magyar Idők, 2016. június 17. 1–3. o.

[74] Népszabadság, 2016. június 17. 1. o.

[75] Terry Black lejáratókampánya.

https://alfahir.hu/2019/07/03/vona_gabor_jobbik_terry_black_lejaratokampany_homoszexualitas Utolsó letöltés: 2020.09.17.

[76] Kártérítés Vona Gábornak.

<https://24.hu/belfold/2018/11/30/milliokat-fizet-vonanak-terry-black-es-a-jobboldali-sajto-egy-resze/> Utolsó letöltés: 2020.09.17.

[77] A Fővárosi Törvényszék kimondta, hogy az Origo anélkül tette közzé állításait, hogy azokat bizonyítani tudta volna, majd anélkül tagadta meg a helyreigazítást, hogy azt nyomban cáfolni tudta volna.

<https://24.hu/belfold/2019/07/15/nagy-blanka-origo-per-birosag-serelemdij/> Utolsó letöltés: 2020.09.17.

[78] Bayer-Nagy ügy. <https://24.hu/belfold/2020/06/09/bayer-zsolt-nagy-blanka/> Utolsó

letöltés: 2020. 09.19.

[79] Percentage of children using a mobile phone in selected European nations, <https://www.statista.com/statistics/798153/europe-child-use-mobile-phones/> Utolsó letöltés 2020.09.10.

[80] *„Burke azt mondta, hogy három rend van a parlamentben; de az újságírók karzatán ott ül a negyedik rend, jelentékenyebb, mint a másik három együttvéve. Parlament nekünk az irodalom is. Gyakran mondom, a nyomtatás, amely szükségszerűen következik az írás után, egyenértékű a demokráciával; fedezd föl az írás mesterségét, s a demokrácia kikerülhetetlen. Bárki, ha tud beszélni, amint most egy egész nemzethez szól, hatalommá, a kormányzat egyik ágává nővi ki magát, elidegeníthetetlen súllyal a törvényalkotásban, a hatalom minden tényében.”* Thomas CARLYLE: *Hősökről*. Ford.: Végh Arthur. N-Press. Bp., 2003. 191-192. o.

[81] Kórózs „kamuvideója”.

https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=1H9ZM7NQr0&feature=emb_logo
Utolsó letöltés: 2020.09.20.

[82] Németh Athina nem is mentős.

https://index.hu/belfold/2020/06/08/nem_is_mentos_az_mszp_videojaban_mentoskent_nyilatkozo_no/ Utolsó letöltés: 2020.09.20.

[83] Németh Athinát feljelentik.

<https://168ora.hu/itthon/nemeth-athina-mszp-kamuvideo-186482> Utolsó letöltés: 2020.09.20.

[84] Németh Athina szabadlábban védekezik.

https://index.hu/belfold/2020/06/16/nemeth_athina_mszp_gyanusított_hazkutatás_szabadláb_n_vedekezik/ Utolsó letöltés: 2020.09.20.

[85] Németh Athina kóros hazudozó.

<https://hirtv.hu/ahirtvhirei/elmondja-a-lanya-az-igazsagot-a-baloldali-kamuvideo-foszereplojer-ol-2503662> Utolsó letöltés: 2020.09.20.

[86] Letörölt álhírek. <https://444.hu/tag/nemeth-athina> Utolsó letöltés: 2020.09.20.

[87] Helyreigazítási perek.

https://index.hu/kultur/media/2020/02/10/helyreigazitasi_perek_61-szer_vesztett_a_kormany_sajto_4-szer_a_fuggetlen/2020.09.25

[88] Borkaiszexbotrányának összefoglalója.

https://k-monitor.hu/adatbazis/cimkek/borkai-szexbotranya?gclid=CjwKCAjw_NX7BRA1EiwA2dpg0hvn2DJila92pCozZeuCgEcRfxxM1d1_T_7ERfUyJuOPCRzlej82FxoClswQAvD_BwE Utolsó letöltés: 2020.09.16.

[89] Médiafelügyelet. <https://nmhh.hu/szakmai-erdekeltak/mediafelugyelet> Utolsó letöltés: 2020.09.18.

[90] Szubjektív véleményem, hogy nem létezik sem független, sem objektív újságírás. Mivel az adott média valakinek-valakiknek a tulajdonában vagy az ellenőrzése, irányítása alatt áll, így már eleve nem nevezhető függetlennek. Az objektivitás tényével is vitatkoznék. Minden emberi lény születésétől fogva külső hatások érik. Hogy felnőttként milyen gondolatvilággal rendelkezik, mi lesz a véleménye a világ dolgairól, az nagyban függ a neveltetésétől, iskoláitól, barátaitól, családja társadalmi és anyagi helyzetétől stb., ezek mind befolyásolják. Így – hogy konkrét példával éljek – egy újságíró még egy közúti balesetről sem tud objektív véleményt nyilvánítani, nagyban befolyásolhatják korábbi élményei és tapasztalatai, érzései stb. Ergo ha a média egy adott szereplője magát függetlennek és objektívnek állítja be, azt én személy szerint nem tudom elfogadni.

[91] CSERVÁK Csaba: *A véleménynyilvánítás szabadságjoga a média (szem)üvegén keresztül* <http://jesz.ajk.elte.hu/cservak41.html> Utolsó letöltés: 2020.09.29.

[92] <http://mediatorveny.hu/dokumentum/11/Mttv.pdf> Utolsó letöltés: 2020.09.30.

[93] Népszabadság felfüggesztése.

https://index.hu/belfold/2016/10/08/a_nepszabadsag_felfuggesztes_roviden/ Utolsó letöltés: 2020.09.30.

[94] Magyar Nemzet és Lánchíd Rádió megszűnése.

https://index.hu/kultur/megszunik_a_magyar_nemzet_elhallgat_a_lanchid_radio/ Utolsó letöltés: 2020.09.30.

[95] Index-ügy.

https://index.hu/kultur/media/2020/07/22/index_foszerkeszto_dull_szabolcs_bodolai_laszlo/ Utolsó letöltés: 2020.09.30.

[96] Index-ügy.

<https://24.hu/belfold/2020/08/05/dull-szabolcs-az-index-osszeomlasi-nemzeti-ugy/> Utolsó

letöltés: 2020.09.30.

[97] Tüntetés az Index mellett.

https://index.hu/belfold/2020/07/24/tuntetes_index_sajtoszabadsag/ Utolsó letöltés: 2020.09.30.

[98] Sajtó adatbázis. https://sajtopub.nmhh.hu/sajto_kozzetetel/app/search.jsp Utolsó letöltés: 2020.09.30.

[99] CSERVÁK Csaba: *A véleménynyilvánítás szabadságjoga a média (szem)üvegén keresztül*
In: Jogelméleti Szemle 2010/1. szám (2010. április 13.), online elérése
<http://jesz.ajk.elte.hu/cservak41.html> Utolsó letöltés: 2020.09.29.

[100] Szabadon lehet a miniszterelnököt hímvarsejtnek, a köztársasági elnököt széketnek nevezni.

[101] A „gyűlöletkeltés” alacsonyabb mérce, mint a „gyűlöltre uszítás”, így tehát az elektronikus sajtóban tehát szigorúbb szabályozás érvényesül. Ezt mondta ki konkrét esetben, elvi érveléssel a Legfelsőbb Bíróság is BH2006. 270. számon közzétett határozatában. Lásd CSERVÁK Csaba: *A véleménynyilvánítás szabadságjoga a média (szem)üvegén keresztül*
In: Jogelméleti Szemle 2010/1. szám (2010. április 13.), online elérése
<http://jesz.ajk.elte.hu/cservak41.html> Utolsó letöltés: 2020.09.29.

[102] Az első feljegyzés a témában Nicholas Negroponte „Digitális létezés” (Being digital) című, 1996-ban megjelent könyvéből származik. A digitális lábnyom fogalma azokra a jelekre, nyomokra vonatkozik, amelyek a felhasználó online jelenléte után maradnak, és amelyekből következtetni lehet a tevékenységére. A speciálisan az online környezetben keletkező nyomokat internet lábnyomnak, kiber- vagy digitális árnyéknak is nevezik. Lásd Digitális lábnyom – Wikipédia (wikipedia.org)

[103] Lásd. Arató Balázs: Alkotmányjogi panasz a német jogrendben, különös tekintettel a befogadhatóság kérdésére, In: Anon (szerk.) *Az Alaptörvény érvényesülése a bírói gyakorlatban II.*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 502-515.

[104] Lásd. ARATÓ Balázs – CSERVÁK Csaba: *A német alapjogvédelem és alkotmánybíráskodás rendszeréről* In: Jogelméleti Szemle 2020/2. szám, 3-14. o.

[105] Idézi: KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai*. Századvég Kiadó. Bp., 2009.

45.o.